

Tridesetgodišnjica muzeja Varaždinskih Toplica
Referat održan na proslavi dne 12. XI 1967.

U mjesecu lipnju ove godine navršilo je 30 godina kako je osnovan muzej Varaždinskih Toplica.

Bilo je više razloga, koji su me potsticali na sakupljanje historijskog materijala i osnivanje muzejske zbirke u Toplicama. Ogromna geološka starost vrela koje se je pojavilo u miocenu, tragovi ljudskog života od ranog paleolitika kroz sve kasnije kulture, indicije o postojanju kupališta ilirskih Jasa te brojni rimski spomenici govorili su o velikoj starosti kako topličkog naselja tako i kupališta, koje je već odavna stajalo u službi zdravstva.

Gotovo cijeli život od moje treće godine proveo sam u Var. Toplicama, gdje je tada moj otac kupio ljekarnu. Kroz tih 66 godina bio sam svjedokom mnogih događaja i promjena, pratio sam razvoj zdravstvene službe i društvenog života, upoznao se sa mnogim istraživačkim radovima i rezultatima i susretao se sa ljudima nauke i kulturnog života.

Kupališni život bio je tada vrlo razvijen, i ako možda nešto skromniji od tada poznatih svjetskih kupališta Evrope. Toplice je posjećivalo godišnje 50 - 60 hiljada ljudi, od kojih je 5 - 6 hiljada pripadalo buržoaziji i višim društvenim klasama, dok su većinu činile veliku masu seljaka iz Podravine, Slavonije, Medjimurja, Štajerske i južne Mađarske, koji su većim dijelom dolazili radi tada uobičajnog puštanja krvi. Do propasti Austrougarske Toplice su bile i omiljelo sastajalište ostataka feudalnoga društva.

Kaša sam godine 1924. preuzeo očevu ljekarnu, počeo sam se intenzivnije baviti studijem starije balneografske literature i izvora Topličke prošlosti. Tada sam vidio, kako je mnogo vrijednog historijskog materijala nestalo, a i nadalje bio je takav materijal izložen otuđivanju i uništenju. Antički spomenici nisu imali nikakve zaštite, a novi nalazi bili su redovito prije uništeni nego što su mogli biti evidentirani. Uočivši golemu vrijednost toga materijala za poznavanje naše kulturne i medicinske povijesti shvatio sam od kolikog značaja bi on mogao biti za nauku, a i kao subjeektivno i propagandno sredstvo za ovo lječilište, a konačno i kao turistička atrakcija, kad bi on bio sakupljen i predan u jednoj zbirci. Jer konačno, svaki predmet nadjen i izložen u Varaždinskim Toplicama, koji po svomu značaju nebi mnogo predstavljao ni u kojoj većoj zbirci, ovdje će govoriti svojim naročitim jezikom. Ove misli rukovodile su me i prigodom osnivanja ovoga muzeja. Na temelju mojih opažanja o kojima sam redovito obavještavao Konzervatorski zavod i Arheološki muzej u Zagrebu, započeo je Arheološki muzej u Zagrebu 1953.g. sistematska iskapanja velikih rimskih termi, jednog od najznačajnijih objekata poslije ratnog perioda u našoj zemlji. Mnogi arheološki spomenici, koji su već mnogo ranije bili kod slučajnih kopanja pronađeni i sačuvani, a dali su indikacije za ova istraživanja, predstavljali su osnovni materijal prve muzejske zbirke.

Do ostvarenja moje ideje došlo je godine 1937. kad sam od uprave lječilišta dobio dvije prostorije u prizemlju Konstantinovog doma, u kojima sam u mjesecu lipnju uredio muzejsku zbirku. U njoj se je tada nalazilo uz arheološke spomenike nešto rimske keramike i stakla, fotokopija najstarije topličke isprave, nekoliko nacрта i slika starih kupališnih zgrada i veduta, starih publikacija i statistički grafikoni o posjetu Toplica. Tako su Var. Toplice, mjesto sa lošom stankom, nekad sjedište crkvenog feuda sa starom općinom i trogom, kao i sa svojim vrlo frekventiranim kupalištem, našom najstarijom ustanovom dobile svoj muzej kao tada šesto mjesto u užoj Hrvatskoj. Veliki interes koji su Toplice u prošlosti kao i danas pobudjivale i daleko izvan granica naše zemlje, te konačno turistički značaj mjesta dovoljno opravdavaju postojanje ovoga muzeja.

U svojim zbirkama prikazuje muzej geološki postanak termalnog vrela i cjelokupni život, koji se razvija oko njega od najstarijih vremena do danas. Osnovna mu je tema balneološka, koja ga i karakterizira kao jedini muzej toga tipa u zemlji.

Osim arheološkog materijala koji nam dokumentira izvanrednu starost života oko vrela u vrijeme prehistorije i značenje topličkog kupališta u antici omogućuju nam dokumenti da upoznamo prilike feudalnog razvoja od početka XII st. dalje. I razvoj topličkog kupališta kao najstarijeg u Hrvatskoj možemo pratiti od konca srednjega vijeka, koje su na prelazu XVI u XVII vijek posjećivali već i pripadnici najviših društvenih klasa. Već tada su Toplice pobudile zanimanje medicinskih krugova, koje nam se manifestira u više sačuvanih stručnih publikacija XVIII i XIX vijeka, u kojima se odražavaju i razna medicinska shvaćanja od Salernitanske škole, Paracelzusa, Hufelanda, Messmera i drugih do najmodernijih rezultata balneoloških istraživanja. Feudalne prilike i mnoge političke borbe općine i ceha barbira, radničkog pokreta i odjeka velike Oktobarske revolucije, čiju 50-godišnjicu upravo slavimo, sve do Narodnooslobodilačke borbe i tekovina naše socijalističke revolucije bogata su gradnja koju je muzej sakupio u svojim zbirkama.

Godine 1943. bila je zbirka po okupatorskoj vojsci nasilno iseljena pa je tom prilikom i nešto materijala propalo, među kojima nešto rimske keramike i stakla, nekoliko slika i nacрта te vrlo vrijedni statistički grafikoni za prošla dva decenija prije rata, koji se više ne mogu nadoknaditi.

Iza Oslobođenja ponovno sam pristupio prikupljanju materijala. Godine 1948. dala je lječilišna uprava muzeju jednu prostoriju u prizemlju Staroga Grada, u kojoj sam uz pomoć Gradskog muzeja u Varaždinu ponovno uredio zbirku. Kasnije je uprava lječilišta ustupila muzeju još tri prostorije, pa su tada u njima postavljene arheološka, balneološka, kulturnohistorijska i zbirka Narodne revolucije. Osim toga dobio je muzej i jedan polukat u ulici Nad Zidom br. 2 u kojemu su smještene kancelarija, biblioteka, radionica i depoi.

Arheološkim iskapanjima ekipe Arheol. muzeja u Zagrebu pridolazi godišnje sve više materijala, kao i dosta novog balneološkog i kulturnohistorijskog, pa su prostorije muzeja postale pretijesne da prime nove predmete, kojima bi se postiglo potpunije i tematski bolje izlaganje. Nažalost mi se moja želja, da zbirke proširim i u lijevi trakt Staroga Grada, u kojem je sada smješten Röntgenkabinet, nije ispunila, pa će proširenje arheološke i balneološke zbirke, postavljenje zbirke sajamskih isprava i općine, turskih ratova, numizmatike, stare škole i apoteke morati još čekati, dok se Röntgen bude iselio.

Do sada se nije moglo ništa učiniti ni na uvođenju centralnog grijanja i isušivanju zidova od vlage, koja štetno djeluje na namještaj a i na neke eksponate, a daje i samim prostorijama ružan izgled. Muzej nema nikakvih pogodnih prostorija za povremene izložbe. Godine 1955. bila je organizirana proslava 475-godišnjice osnovne škole kao najstarije seoske škole u Hrvatskoj, sa izložbom u školskim prostorijama, a 1959. godine 40-godišnjica Komunističke partije u Hrvatskoj sa izložbom u čitaoni. Kasnije planirane izložbe nisu mogle biti održane radi pomanjkanja prostorija.

Muzej prati i prikuplja rezultate naučnih istraživanja, kemijskih, hidroloških, geoloških, medicinsko balneoloških i arheoloških, kod kojih i suradjuje. Tako posjeduje muzej bogatu naučnu dokumentaciju o svim istraživanjima, koja su vršena u prošlosti do danas na području Toplica, bez kojih je nezamisliv i svaki dalji naučni istraživački rad. Muzej suradjuje i sa školama, susjednim muzejima i drugim ustanovama. Godišnje posjećuje muzej oko 2500 posjetilaca, do 20 školskih grupa, te više vojnih jedinica i sindikalnih grupa. Naročiti interes pokazuju posjetioci iz inozemstva. Muzej ima oko 1500 inventiranih predmeta, ne računajući brojnu fragmentarnu keramiku, rezultate istraživanja sondi i slično. Biblioteka broji oko 800 svezaka i 1500 fotografija.

Godine 1954. bio je muzej zbirka u sklopu lječilišta. Te godine preuzeo je NOO-e Varaždinske Toplice zbirku i osnovao muzej kao općinsku ustanovu. Ukinućem općine Var. Toplica preuzela je muzej SO-e Novi Marof, koja mu i osigurava potrebna sredstva.

U povodu ove proslave otvara muzej i etnografsku zbirku topličkog područja, čiju je realizaciju pomogao Fond za unapređjivanje kulturnih djelatnosti.

Prigodom ove obljetnice muzej je priredio za štampu i vodič kroz muzejske zbirke koji međjutim nije mogao biti štampan, jer muzej nije do tog roka raspolagao potrebnim sredstvima.

Uz ovaj prikaz postanka i rada ovoga muzeja dužnost mi je da zahvalim svima koji su bilo čime muzeju pružili podršku i pomoć, naročito SO-e Novi Marof, Fondu za unapređjivanje kulturnih djelatnosti, Upravi Bolnice Var. Toplice, Turističkom društvu V. Toplice, Arheološkom muzeju u Zagrebu, Gradskom muzeju u Varaždinu, Narodnoj apoteci, kao i ostalim ustanovama i građanstvu. Jednako se zahvaljujem svima onima koji su nam pismeno izrazili svoje čestitke kao i svim učesnicima koji su se odazvali našem pozivu i svojim prisustvom uveličali ovu našu skromnu proslavu.

Želio bih da takova suradnja i pomoć omogući daljnji rad i uspjeh ovome muzeju i u budućnosti.

Mr. Josip Čabrian.